

Vitaliy Makar

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8994-4582>

e-mail: v.makar@chnu.edu.ua

Yuriy Makar

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7904-828X>

e-mail: y.makar@chnu.edu.ua

Російський *ресентимент*: його застосування на прикладі України

1. Мотивація російської агресії

Поняття *ресентимент*, згідно з тлумаченням німецького філософа Фрідріха Ніцше, означає почуття ворожості до того, кого даний суб'єкт вважає причиною власних невдач. Нинішня понад десятирічна збройна агресія Російської Федерації проти суверенної України, а тим більше повномасштабне вторгнення під вивіскою «спеціальної військової операції» (СВО), що триває від 24 лютого 2022 року, дають можливість застосувати поняття *ресентименту* для аналізу російської агресії, а також намагання усправедливити її в очах світової громадськості та переконати українців¹, що їх рятують від насилля з боку надуманої «бандерівсько-єврейської хунти».

Власне кажучи, назва безпрецедентного повномасштабного російського вторгнення на територію України є верхом цинізму. Добре відомо, що завойовники в усі часи, обравши жертву для нападу, вигадували форму пояснення свого вчинку. Щоб не шукати прикладів у далекому минулому, автори хотіли б зіслатися на те, чим мотивували гітлерівці своє вторгнення в Польщу у вересні 1939 року. Напередодні 1 вересня того року лідери Рейху заявили, що польські прикордонники напали на німецьку радіостанцію у місті Гляйвіц (тепер – Глівіце у РП). За декілька

¹ О. Ковтун, *Російський ресентимент, або чому Росія вбиває українців*, NV, <https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-rosiji-za-shcho-rosiyani-nenavidyat-ukrajinciv-genocid-novini-ukrajini-50232868.html>, дата звернення 15 IV 2022.

годин сили вермахту вже атакували польський гарнізон на Вестерплатте, що на околиці Гданська, й приступили до руйнування польських прикордонних споруд в районі Бидгощі та інших населених пунктів. Такий незграбний демарш усі добре розуміли. Тепер Путін та його оточення спробували перекласти вину за, по суті справи, геноцидну війну проти України, пояснюючи її спочатку «захистом» російськомовного населення Донбасу від його знищення українською владою, потім додали до того захист Росії від агресії НАТО (але чомусь – на території України, а не на своїй), а далі згадали, що в момент розпаду СРСР у них буцім-то забрали споконвічні їхні землі, які вони повинні повернути собі.

Що ж змушує Росію – царську, більшовицьку, путінську – будь-що втримати Україну під своїм зверхництвом? Заяви Путіна та його оточення переконують про те, що нібито Ленін вигадав українську державність, якої ніколи не було, не слід сприймати інакше ніж як чергову геополітичну нісенітницю. Щоб не бути голословним, автори наводять конкретний приклад, 4 грудня 1917 року більшовицький Раднарком надіслав Центральній Раді до Києва документ під промовистою назвою *Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української ради*². Очевидно його варто розглядати як один з перших дипломатичних документів більшовиків, які щойно захопили владу в Росії. Українцям старшого покоління документ добре відомий, бо його в усіх типах навчальних закладів підносили як єдиний порятунок для них від «закабалення» заподадливим Заходом. Авторами документу вважаються Володимир Ленін, Йосип Сталін та Лев Троцький. У чому ж полягала необхідність і терміновість того, з дозволу сказати, дипломатичного демаршу? Більшовики керувалися зовсім не турботами про розвиток української державності. Авторі маніфесту на словах визнавали право України на відокремлення від Росії, але водночас висували в ультимативній формі вимоги, які, по суті, були прямим втручанням у внутрішні справи Української Народної Республіки (УНР). Насамперед, слід зазначити, що документ з'явився після того, як УНР своїм Третім Універсалом не визнала більшовицький Раднарком центральною владою Росії, бо більшовики розбійницьки захопили владу в Петрограді. Ультимативні вимоги українська сторона мала виконати протягом 48-ми годин, бо в іншому разі російські більшовики вважатимуть Українську Центральну Раду УЦР «в стані відкритої війни проти радянської влади в Росії і на Україні»³. Іншими словами, УНР намагалися звинуватити, що вона хоче воювати з Росією, зрештою – й сама проти себе.

Автори обрали цей більшовицький документ для початку розгляду нинішніх намірів і дій кремлівських верховодів на чолі з Путіним. Останній намагається довести, що ніколи не існувала Українська держава, а її просто видував Ленін,

² В. И. Ленин, *Маніфест к украинскому народу с ультимативными требованиями к Украинской Раде*, ПСС, т. 35, Москва 1969, с. 143-145.

³ *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах*, Т. 1 (4 березня – 9 грудня 1917 р.), Київ 1996, с. 512-514.

створюючи СРСР. Але ні Путін, ні його поплічники або не знають стратегічних засад ленінізму, або свідомо їх ігнорують. Згаданий документ та дії більшовицького Раднаркому нічим не відрізнялися від того, що роблять теперішні російські верховоди в Україні. Як тоді, так і тепер російські великодержавники вважають, що їхня країна не може бути світовою потугою без України. Йде третій рік повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну під надуманою парасолою СВО. Але з кожною заявою Путіна або його оточення все чіткіше вимальовуються справжні їх наміри. СВО розпочинали нібито для порятунку російськомовного населення псевдореспублік, створених ще 2014 року на теренах Донецької та Луганської областей. Проте, справа на тому не закінчилася. Виявилось, що Росія намагається повернути собі те, що в неї «відібрали насильно», коли розвалювався СРСР.

На жаль, лише після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, розпочалося глибоке дослідження появи й формування української державності. Йдеться, по суті, про крадіжку історії України московськими правителями. Можна лише пошкодувати, що українці з таким величезним запізненням узялися за в'яснення доленосного для себе питання походження своєї, а відтак і російської державності. На цю крадіжку ще в XIX столітті звернув увагу один із засновників марксизму-ленінізму, як його величала радянська ідеологія, Карл Маркс. З цього приводу мислитель зауважив, що: «Росія не має ніякого відношення до Русі. Отримавши, точніше укравши свою нинішню назву, у ліпшому випадку у 18 столітті, тим не менше нахабно претендує на історичну спадщину Русі, створену за вісімсот років раніше. Однак, Московська імперія – це історія Орди, пришта до історії Русі білими нитками і повністю сфальсифікована»⁴.

Про викрадення Росією історії української державності віддавна згадувалося, однак – ніколи на владному рівні в Україні, навіть після розпаду СРСР. Здебільшого це робили в діаспорі ті, кому пощастило не потрапити до лабет радянської влади, або ті, кому вдалося з них вирватися. Щоб не бути голослівними, варто зіслатися на праці вчених, політиків чи просто громадських українських діячів таких, як: Іван Лисяк-Рудницький, Іван Майстренко, Олександр Оглоблин, Любомир Винар, Яр Славутич, Дмитро Дорошенко, Дмитро Антонович та його сини Михайло і Марко. Список можна було б продовжувати до нескінченості. На завершення думки варто б задати імена Дмитра Донцова та енциклопедиста Євгена Онацького⁵.

⁴ Штрихи к портрету путиниста. Продолжение темы в постах Фейсбука, <https://enovosty.com/politika/full/1104-shtrixi-k-portretu-putinskogo-orka-prodolzhenie-temy-v-postax-fejsbuka>, дата звернення 16 IV 2022.

⁵ І. Лисяк-Рудницький, *Між історією та політикою. Статті до історії та критики української суспільно-політичної думки*, Видавництво „Сучасність”, 1973 рік, 443 с.; Л. Винар, *Бібліографічний показник (1948-2007)*, Львів-Острог-Нью Йорк-Париж 2007, 575 с. + іл.; Я. Славутич, *Дослідження та статті. Розстріляна муза. Меч і перо. Українська література на заході*, Едмонтон, 2006, 484 с.; архів родини Макарів. *Історія Русі, яку ми не знаємо. Коли*

Цим і неназваним тут людям нинішні покоління дослідників історії України мають завдячувати тим, що вони не лише зберегли, а й примножили історичну спадщину українського народу, чим врятували нині живучих українців від суспільного безпам'ятства, у яке сотнями років їх намагається загнати Московська держава, присвоюючи собі атрибути української державності.

2. Вигадане походження російської державності

Починаючи з правління Петра I, Московське царство стало йменуватися Російською імперією, а сам Петро, відповідно – імператором. «Реорганізація» відбулася не без допомоги з боку тодішнього керівника Києво-Могилянської академії Феофана Прокоповича, яка розпочалася, на думку авторів, не пізніше середини XVII століття і включала усі сфери життя українського суспільства, чому, на превеликий жаль, сприяла й поведінка тогочасної української еліти. А це, разом з діями російських правителів, призвело до зруйнування української державності та закабалення українців Московською державою на цілий ряд століть.

Якщо продовжити думку про викрадення Росією історії України, то за нинішніх умов питання набуває нового звучання, бо ворогуюча сторона намагається накинути світовій громадськості оновлену аргументацію своєї поведінки стосовно Української держави. Нещодавно в Росії навіть видали нові підручники історії для шкіл, де Київ уже не значиться як «мать городов русских», а зародження руської державності пов'язується з Новгородом, вікінгами, варягами. Українцям старших поколінь добре пам'ятне визначення часу заснування Києва за матеріалами археолога Бориса Рібакова, академіка АН СРСР, до речі, уродженця Житомирщини. Завдання партійних властей зводилось до того, що Київ повинен мати не більше ніж півтори тисячі років, хоч насправді місто засноване щонайменше на тисячу років раніше, і не зайдами, як намагаються переконати новітні путінські автори, а місцевими жителями Подніпров'я⁶.

Від 2014 року російська пропаганда намагається виправдати захоплення Криму тим, що мовляв Микита Хрущов, маючи українське походження, передав півострів Україні, порушивши тим самим його приналежність до Росії. Правнучка Хрущова, Ніна Хрущова, яка працює в Колумбійському університеті США, аргументовано відкидає звинувачення на адресу свого пращура в інтерв'ю для російської компанії «Дождь»⁷. Між іншим, вона заявила, що Микиті Хрущову рекомендували поселити в Криму 10 тис. українців після вивезення звідти татарів, але він того не зробив. Зрештою, неспроможність звинувачень на адресу Хрущова підтверджують офіційні документи. Політбюро (тоді це була Президія) ЦК КПРС ухвалило 25 січня 1954

насправді заснували Київ? https://www.youtube.com/watch?v=S6P0g_UBeWw, дата звернення 21 XII 2023.

⁶ Там само.

⁷ «Никакого Крыма Хрущев Украине не давал»: Нина Хрущева — как биография деда повлияла на наследников, <https://www.youtube.com/watch?v=53JcTI5V07I>, дата звернення 19 XII 2023.

року постанову *Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР*. Варто зазначити, що головував на тому засіданні не Хрущов, який на той час уже працював у Москві, а голова РМ СРСР Георгій Маленков, що було традицією попередніх років. Указ про передачу Криму Україні підписали голова президії Верховної Ради СРСР Климент Ворошилов і секретар Микола Пегов⁸.

Життя показало, що Крим передали Україні не тому, що так хотів Хрущов, а тому що півострів занепав економічно після видалення звідти татарів і, до речі, інших неросійських народів. Росія не могла справитися з проблемою і передала на законних засадах Крим Україні, а тепер, заднім числом, намагається якимось чином виправдатися, чому розпочала військову агресію проти України.

3. Головна перешкода на шляху денационалізації українців

Російські загарбники завжди вважали за потрібне заборонити українську мову, щоб таким чином позбавити українців відчуття своєї етнічної окремішності від тих, кого стали називати *росіянами*. У науковому обігові це явище набуло назви *лінгвоцид*, що означає свідоме знищення мови як головної ознаки етносу. З цього приводу варто нагадати про множинні заборони української мови у Росії та СРСР. За даними, віднайденими авторами, станом на 24 лютого 2022 року українська мова російськими властями заборонялася щонайменше 134 рази⁹. Але ж після вказаної дати РФ захопила і наразі утримує нові українські землі, вважаючи їх своїми. На тимчасово окупованих територіях насильно запроваджують навчання російською мовою, за російськими підручниками, а українські масово знищують¹⁰.

Початки лінгвоциду в Україні слід віднести ще до часів до підписання Переяславської угоди 1654 року. Зокрема відомо, що 1626 року київський митрополит Йосиф Кралівський склав акафіст до Святої Варвари українською мовою. Москва не заперечувала, але поставила вимогу перекласти його російською мовою. Заодне московський синод наказав київському митрополитові вилучити з усіх церков України книги старого українського друку та розповсюдити замість них московські видання. А вже наступного року указом царя Михайла було наказано україномовні релігійні книги зібрати й спалити. Врешті, у 1693 році Московський патріарх листом до Києво-Печерської лаври заборонив видавати українською мовою будь-які книги¹¹.

А далі за справу взявся вже Петро I, скоротивши кількість студентів Києво-Могилянської академії з 2000 осіб до 161, а кращим науковцям звелів перебраться з Києва до Москви. Він же у 1720 році заборонив книгодрукування українською мо-

⁸ В. Портников, *Передача Крима Україні*, „Радіо Свобода”, <https://www.radiosvoboda.org/a/29056184.html>, дата звернення 20 XII 2023.

⁹ *4 століття репресій. Як українську мову намагались вбити 134 рази*, Всвіті, <https://vsviti.com.ua/society/70620>, дата звернення 9 XI 2022.

¹⁰ Поточна інформація 2022-2024 рр. на каналах телебачення та мережі Інтернет.

¹¹ *4 століття репресій. Як українську мову намагались вбити 134 рази*, Всвіті, <https://vsviti.com.ua/society/70620>, дата звернення 9 XI 2022.

вою і наказав вилучити українські тексти з церковних книг. Його наступники продовжили й далі нищення української мови. Зокрема Катерина II у 1763 році заборонила викладання українською мовою у Києво-Могилянській академії. Зрештою, 1775 року вона остаточно зруйнувала Запорізьку Січ, як осердя українськості¹².

Якщо ж питання заборони української мови розглядати на тлі проблеми викрадення історії України, то за твердженнями академіка Григорія Півторака правдива історія Московії шокувала Катерину II, бо була кучою і дуже бідною. Особливо царицю вразило те, що могутня держава Русь (Київська – авт.), слава якої впродовж трьох століть гриміла на весь світ і з князями якої вважали за честь породичатися королі Франції, Угорщини, Швеції, як з'ясувалося, до Московії не мала жодного стосунку¹³.

Тому імператриця взялася за формування власної версії російської історії і створила під своїм керівництвом 4 грудня 1783 року «Комиссию для составления записок о древней истории, преимущественно российской». Комісія протягом 9 років своєї діяльності сконструювала каркас історії Російської імперії, приліпивши її походження до Київської Русі. Всупереч історичній дійсності, комісія утверджувала право росіян на політичну та культурну спадщину Київської держави, а все її населення оголосила «єдиним народом». Катерина II сама ретельно вичитувала матеріали комісії і особисто уклала родовід київських і московських князів. Тоді ж за її вказівкою зревизували всі українські першоджерела – одні виправляли, інші переписували, а ще інші – найбільш небезпечні для імперії – знищили. Новоспечену версію російської історії опублікували 1792 року¹⁴.

Результати роботи комісії стали «джерелом» для російських істориків XIX століття і лягли в основу 12-томної *Истории государства российского* Миколи Карамзіна, а також 29-томної *Истории России с древнейших времен* Сергія Соловйова. Видатний український історик Михайло Грушевський спростував цю ганебну фальсифікацію, науково довівши, що творцем тисячолітньої княжої держави Русі був український етнос і що твердження про «общерусскую» історію та «колиску трьох братніх народів» – це фейк, кажучи сучасною мовою¹⁵.

Намагання усунути українську мову навіть із повсякденного життя українців російська влада на підпорядкованих собі українських землях ніколи не припиняла. За часів СРСР, де імітувалося «щасливе життя України у сузір'ї республік-сестер» і засуджувалася політика царської Росії, яка за словами Леніна була тюрмою народів, у шкільних програмах з історії говорилося про те, що Емським указом царя Олександра II і циркуляром міністра внутрішніх справ Петра Валуєва заборонялася українська мова. Що ж принесла українцям «мудра ленінська

¹² Там само.

¹³ І. Костенко, *Як Московія стала Росією? До 300-ліття «викрадення» назви українського народу*, „Радіо Свобода”, 21 X 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-rus-i-moskoviya/31521000.html>, дата звернення 23 XII 2023.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Там само.

національна політика»? Спочатку українізацію, а потім масове знищення її носіїв, а перед тим – страхотливим Голодомором, під час якого загинули мільйони селян, носіїв української мови, хоч ще у березні 1921 року Йосип Сталін заявив, що українці як нація існують¹⁶.

Після Другої світової війни наступ на українську мову посилювався. У великих містах України переважали школи з російською мовою навчання, а також здійснювалися заходи по зближенню української мови з російською шляхом застосування першої русизмами. Авторам, як працівникам Чернівецького університету, достеменно відомо, що навіть у місті на заході України діяло лише декілька україномовних шкіл, і то на околицях міста. Ситуація почала змінюватися після розпаду СРСР, щоправда, дуже повільно на сході і навіть у центрі України¹⁷.

4. Релігійний фактор як засіб знищення українськості

Наступним чинником змусити українців позбутися національної ідентичності виступає релігійна проблема. Росія, особливо після розпаду СРСР, відчайдушно намагається підтримати т. зв. Українську православну церкву (УПЦ) Московського патріархату (МП) як ідеологічну надбудову того явища, яке з ініціативи його натхненників йменується «руським миром». Однак справу варто розглянути в історичній ретроспективі, щоб усвідомити, що вона має давнє коріння і служить все тій же меті – пануванню над Україною та її етносом. Мова і релігійне життя українського народу – це ті чинники, які не дають Росії розв'язати «українське питання» на свій кшталт. Спроби прибрати українське православ'я, на думку авторів, часово розпочалися не пізніше XV століття, коли Російська православна церква де-факто проголосила свою автокефалію, призначивши єпископа Іону митрополитом Київським і всієї Русі, з постійним перебуванням у Москві замість Києва, але без схвалення Константинопольського патріарха Григорія III¹⁸.

Розхвалювання, особливо в радянський період панування Росії над Україною, Переяславської угоди спричинилося до намагань московських властей і керівництва РПЦ повністю підпорядкувати собі Київську митрополію, що підсилювалося неканонічним приєднанням її до Московського патріархату. Подальша церковна політика російського царизму, аж до його падіння, спрямовувалась виключно на русифікацію та денационалізацію українського церковного життя. З початком XIX століття усі київські митрополити були етнічними росіянами, що гарантувало російському урядові їхню проімперську позицію у церковних справах, унеможливлювало вживання української мови у богослужінні, сприя-

¹⁶ Як Москва запроваджувала в Україні дерусифікацію, BBC News Україна, 1 VIII 2023, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cbrv0y3xpxlo>, дата звернення 31 V 2024; «Російська спроба зламати хребет української нації»: доктор історичних наук з Донеччини про Голодомор, <https://v-variant.com.ua/article/holodomor-na-skhodi-antufeyk/>, дата звернення 27 XI 2023.

¹⁷ Архів родини Макарів.

¹⁸ Православна Церква України: шлях кризь віки, <https://www.pomisna.info/uk/tserkva/istoriya/>, дата звернення 25 XII 2023.

ло політиці русифікації. Духовну освіту в українських землях імперія будувала наступним чином. Перш за все ліквідували Києво-Могилянську академію. А замість неї протягом 1817-1920 років діяла Київська духовна семінарія, а крім неї, ще й впродовж 1819-1920 років Київська духовна академія. Обидві, щоправда ліквідовані більшовиками, що прийшли до влади. Внаслідок Першої світової війни відбулися суспільні зміни на теренах колишньої імперії Романових. Українці взяли за відновлення свого національно-релігійного життя, тобто розпочався рух за автокефалію Української православної церкви¹⁹. У листопаді 1917 року виникла Тимчасова Всеукраїнська православна церковна рада. У жовтні 1921 року відбувся I Всеукраїнський собор Української автокефальної православної церкви. Її митрополитом обрано Василя Липківського, якого на вимогу НКВС УСРР 1927 року усунуто від керівництва УАПЦ, яка зрештою у січні 1930 року самоліквідувалася. Ліквідація церковного життя в Україні відбулася напередодні Другої світової війни, внаслідок репресій проти релігійних установ і страти їх керівників²⁰.

У 1943 році, з особистої ініціативи Сталіна, в умовах війни знято гоніння на релігію і відновлено діяльність патріархату. А після закінчення війни відбулося становлення Українського екзархату Московського патріархату. Проте вже ні про яку автокефалію не йшлося. Більше того, внаслідок фіктивного Святоюрського собору 1946 року зліквідовано Українську греко-католицьку церкву (УГКЦ) і прилучено її вірних до Московського патріархату. Відродження УАПЦ в особі Київського патріархату сталося лише під час розпаду СРСР. Проте залишилася Українська православна церква МП, яка на думку верховодів Кремля має бути російською структурою ідеологічного впливу в Україні²¹. Переростання української автокефалії в Православну церкву України з підтвердженням її канонічності Томосом Вселенського патріарха Варфоломія стало актом релігійного унезалежнення українців від російського зверхництва. Проте, як показує життя, процес ще далекий від завершення. Бо нинішня повномасштабна війна Росії проти України остаточно розвіяла міф про «братерство і єдність» українців з росіянами.

5. Ідеологія *руського мира*: її спрямування

Російська влада, якою б вона не була в різні часи, неухильно дотримувалась принципу, що її могутність і велич базується на захопленні нових територій, поневоленні сусідніх народів. Сказане безпосередньо стосується України. Повищі роздуми про украдення історії України та її спадщини, заборону української мови, насильницьке нав'язування російського православ'я сучасні правителі РФ намагаються прикрити парасолою нібито такого собі культурно-просвітницького явища – *руський мир*. Під такою назвою 2007 року указом Путіна створено організацію для популяризації російської мови й культури в світі. З'явилась

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Там само.

ніби нова гуманітарна місія, хоча нічого нового в ній немає. А в умовах після розвалу СРСР насправді доктрина є платформою для ідеологічного реваншу – відновлення Росії в межах колишньої «імперії зла» та повернення до сфери російського панування не лише колишніх радянських республік, а й держав колишньої так званої соціалістичної співдружності²².

Загалом вважається, що *руський мир* є концепцією, базованою на трьох опорах: а) православ'ї (у російському його розумінні); б) російській культурі та мові; в) погано замаскованому абсолютизмі, що підноситься громадській думці як спільна історична пам'ять і спільне бачення майбутнього²³. У випадку з українцями, то їм намагаються накинути ці *переконання* силоміць, про що переконливо засвідчують дії тих, хто прийшов «визволяти» українців від їх власної державності.

Положення доктрини *руського мира* широко поширюються в російському суспільстві, а також використовуються у пропагандистських цілях поза межами РФ. Поширення ідей та діяльність *руського мира* в Україні покликане підготувати масову свідомість за розробленими в РФ зразками і виправдовувати безпрецедентну агресію проти української державності. Діяльність *руського мира* в Україні здійснюється за участі ЗМІ, спеціальних структур, створених державними органами РФ, громадських організацій «співвітчизників», проросійських політичних партій, агентів російського впливу в органах української державної влади. Але передусім провідна роль у цих процесах відводиться УПЦ (МП)²⁴. За великим рахунком, збройна агресія Росії стала силовою формою реалізації проекту *руського мира* на теренах України, головна мета якого полягає у знищенні державного і національного самовизначення українців.

Ідеологія *руського мира* виправдовує заборону на тимчасово окупованих теренах вивчення української мови, вилучення навчальних матеріалів, скасування українських освітніх програм, знищення підручників з української мови, історії України, української літератури, заміну українських вчителів російськими тощо²⁵. У російській моделі реальності Україна подається як штучно створена псевдодержава, тимчасово відірвана частина російської території, історія якої «спільна з російською, а її населення є частиною російського народу, що мріє про «звільнення від влади нацистів і бандерівців та возз'єднання з росіянами». За таким, з дозволу сказати постулатом, українська державність має поступитися місцем об'єднанню різних частин Великої Русі²⁶. Додамо від себе, за потреби – військовою силою. Останній аргумент РФ використовує ось уже понад десять років.

²² Ю. Макара, *Сто років тому і тепер: намагання РФ утримати Україну в сфері своїх геополітичних інтересів*, [в:] *Українці і їх сусіди на przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*, Т.ІІІ., red. nauk. R. Drozd, B. Halczak, Słupsk–Warszawa 2022, s. 397–399.

²³ Там само, с. 397.

²⁴ *Поширення ідей «руського мира» в Україні*, https://vue.gov.ua/Русский_мир, дата звернення 30 XII 2023.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

6. Пошуки винуватця розпаду імперії зла

Нинішні пропагандистські зусилля РФ, під безпосереднім проводом Путіна, спрямовані на те, щоб виявити винуватця розвалу могутньої світової держави, міжнародна політика якої несе «щастя усьому людству». Але при цьому, що не важко зауважити, піддається критиці позиція засновника тієї держави Леніна, який буцімто зруйнував єдність своєю національною політикою. Натомість всіляко підноситься ім'я Сталіна, його наступника, якому приписується роль захисника непорушності, тепер вже не радянської, а російської державності. Нинішні російські верховоди твердять не про союз республік-сестер, а про єдину неподільну Росію, утіленням якої був усе той же Радянський Союз, а ніяка федерація незалежних держав в його особі. Відповідно триває пошук винуватців його зруйнування – від місцевих націоналістів, до особисто першого і останнього президента СРСР Михайла Горбачова, який нібито підтримав їх, натякаючи на українців. Щоправда, останній ще за кілька років до своєї смерті аргументовано відкинув звинувачення на свою адресу, ствердивши, що якби не російський центр, то ніякі націоналісти в республіках того зробити не змогли б²⁷. Думається, тим він хотів дати зрозуміти, що винні у розвалі російські політики на чолі з Борисом Єльциним.

Проте і Горбачов лукавив, своєю «перебудовою» він намагався врятувати Росію (в образі СРСР) від розпаду. Однак ні він, ні ті, хто його звинувачували не могли (або не хотіли) збагнути, що часи колоніальних імперій минули. Про це ще в останній чверті минулого століття писав англійський історик Пол Кеннеді²⁸. Розпад СРСР як і інших колоніальних імперій був зумовлений поступом світового цивілізаційного процесу. Захід це усвідомив, на думку авторів, по Другій світовій війні. Тодішні радянські лідери не засвоїли ленінського вчення, що Росія як держава розвивалася інтенсивно, а не екстенсивно. Під цим «вождь світового пролетаріату» мав на увазі, що вона не розвивала власних виробничих можливостей, а формувалась шляхом територіальних надбань, підкорюючи все нові й нові народи. Це неважко зрозуміти з його праці *Розвиток капіталізму в Росії*, написаної 1899 року²⁹.

Розпад Союзу і виникнення незалежних держав російський політикум сприймав як тимчасове явище – такий собі парад суверенітетів. Особливо це стосувалося українців, яких намагалися переконати, що вони за кілька років «приповзуть на колінах» і проситимуть прийняти їх назад до могутньої світової потуги. Час спливав, але українці не поспішали повертатися до попереднього стану. У ряді колишніх союзних республік відхід від радянської федерації, навіть ще до її остаточ-

²⁷ «СРСР неможливо уявити без України». Як Михайло Горбачов до останнього чинив опір українській незалежності, „Forbes”, <https://forbes.ua/inside/srsr-nemozhlivo-uyaviti-bez-ukraini-yak-mikhaylo-gorbachov-do-ostannogo-chiniv-opir-ukrainskiy-nezalezhnosti-31082022-8041>, дата звернення 4 IX 2022.

²⁸ P. Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Changes and Military Conflict from 1500 to 2000*, New York: Random House, 1987.

²⁹ В. І. Ленин, *Развитие капитализма в России*, ПСС, т. 3, Москва: Издательство политической литературы, 1967, 791 с.

ного розпаду, намагалися стримати силоміць (Литва, Грузія тощо). Можна було очікувати, що намагання повернути Україну до складу єдиної і неподільної Росії розпочнуться ще у першій половині 90-х років наприкінці минулого століття. З цією метою РФ зволікала делімітацію і демаркацію кордонів. Проте фактично першу спробу повернути собі втрачене здійснила щойно 2003 року атакою на островів Тузла, про що докладно розповів другий президент України Леонід Кучма³⁰.

А далі відбулися відомі події – Помаранчева революція, президентські вибори 2010 року, Революція гідності, захоплення Криму Росією, її вторгнення в межі материкової України, поява псевдореспублік у Донецькому краї, і нарешті безпосереднє повномасштабне вторгнення військ РФ під приводом «захисту» щойно визнаних псевдореспублік від «загрози знищення» їх жителів з боку української влади. Про це багато сказано і написано протягом останніх років.

Насправді ж РФ не розходитьсь про Донецький край. Вона хоче наново підкорити усю Україну або щонайменше якусь її стратегічну для себе частину. Відверто кажучи, Росія з метою втілення в життя своїх загарбницьких планів широко використовує не лише військову силу, але й згадані вище проросійські сили в українському політикумі та УПЦ МП. Все це об'єднується під егідою *руського мира*.

7. Замість висновку

Путін та його оточення не видумали нічого іншого, ніж продовжувати справу закабалення України, розпочату за царизму і продовжену більшовиками після захоплення ними влади в Росії, хоч тепер вже не під гаслом об'єднання вільних народів. На прикладі з Україною це виглядає наступним чином. Після захоплення влади більшовиками з'явилася фіктивна Донецько-Криворізька республіка, тепер – відразу після захоплення Криму аж дві. Тоді військовою операцією по захопленню українських земель керував Володимир Антонов-Овсієнко, разом з Михайлом Муравйовим. Все відбулося після згаданого *Маніфесту до українського народу*. Спочатку захопили Харків, що безуспішно намагаються зробити тепер понад два роки. За Харковом відбулося захоплення інших міст, а також марш на Київ³¹.

Доречно згадати, що після захоплення росіянами Полтави Муравйов доносив своєму зверхникові, що швидше зруйнує «до останнього будинку все місто», аніж його залишить. А далі похвалювався в донесенні «вирізати всіх захисників» місцевої буржуазії. Між іншим, Полтавська рада робітничих і солдатських депутатів просила Муравйова залишити місто, мотивуючи це своїм нейтралітетом у конфлікті більшовиків з УЦР. Але той відповів, що прийшов «відновити пограну владу на Україні і зокрема в Полтаві», додавши, що не залишить її, доки у місті не буде визнана діяльність Харківської ради, тобто накинutoї українцям влади – російської,

³⁰ Конфлікт щодо острова Тузла, Вікіпедія, https://uk.wikipedia.org/wiki/Конфлікт_щодо_острова-Тузла, дата звернення 04 IX 2022.

³¹ Ю. Макар, *op. cit.*, с. 379-407.

більшовицької – під виглядом української³². Захопленням Києва та решти земель, на що росіянам дозволила українська дійсність і міжнародна ситуація, розпочався новий період багатовічної трагедії українського народу.

Немає потреби у контексті наших роздумів нагадувати про події між двома світовими війнами у тоді підрадянській Україні, ані навіть до часу розпаду Радянського Союзу. Звернемо увагу лише на те, що Росія вичікувала слушного моменту, щоб заходитися силоміць переконувати українців повернутися до складу РФ, вже вочевидь не на правах федерації, а як споконвічно російської території. Нещодавно американський Інститут вивчення війни оприлюднив пояснення Путіна німецькому канцлерові Олафу Шольцу у розмові 15 лютого 2022 року, що Україна не є незалежною державою і Москва може в односторонньому силовому порядку змінити її кордони. Шольц, у свою чергу, згадав про це на відкритті фестивалю у Берліні *Свобода для демократії* 26 травня 2024 року, навівши слова Путіна, що «Україна і Білорусь є частинами Росії»³³. Військові дії РФ на території суверенної України впродовж останніх двох років під вівіскою СВО, якби її ініціатори не намагалися оправдати їх справжню мету, є свідченням того, що війна ведеться за знищення української державності, зрештою й українців як відмінного від росіян етносу. З цього приводу тепер вже не бракує підтверджень геноцидного характеру російської агресії проти України.

Після повномасштабного російського вторгнення в Україну про нього з'явилося чимало наукових досліджень – книжкових, статей у часописах тощо. Засоби масової інформації доволі широко коментують роботи українських, польських, американських та з інших країн учених на цю тему. Для ілюстрації автори обрали дві публікації з огляду на їх авторство. Одну з них видав двічі учасник захисту України Микола Лазарович (у співавторстві) про зазіхання на українську державність від 2014 року³⁴. В книзі прослідковано основні етапи агресії РФ щодо України, проаналізовано причини та характер вторгнення її військ на територію нашої держави. Іншу працю опублікував директор Українського наукового інституту Гарвардського університету Сергій Плохій, спочатку у США англійською мовою у 2023 році, а згодом, того ж року українською – у багатостраждальному Харкові³⁵. Науковець висвітлив російську агресію ретроспективно, з акцентом на сучасність.

Як російська влада не обгрунтувала б своє право на українські землі, її аргументація виглядає абсурдно. Проте, їй не можна відмовити у послідовності. Зокрема, газета американських українців «Свобода» ще 11 травня 1925 року по-

³² Там само, с. 392.

³³ *Путін розповідав Шольцу, що Україна є частиною Росії – ISW*, „Радіо Свобода”, <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-sholts-ukrajina-chastyna-rosijiu/32966491.html>, дата звернення 28 V 2024.

³⁴ М. Лазарович, П. Мироненко, *Московсько-українська війна (2014-2024 роки)*, Київ: Політія, 2024, 519 с.

³⁵ С. Плохій, *Російсько-українська війна. Повернення історії*, Харків: КСД, 2023, 399 с.

відомила, за інформацією з тодішньої столиці підрадянської України Харкова, що з 1 січня 1926 року в Україні «українська мова проголошувалась виключно урядовою». Заява базувалася на тому, що ще влітку 1923 року Кремль розробив політику т. зв. *коренізації*, що для українців означало *українізацію*, згодом з носіями якої жорстоко розправилися. Подібне явище повторювалось і по Другій світовій війні. Але усі ті заходи столітньої давності щодо України мали чотири конкретні завдання:

- створити враження в селян, які склали більшість населення України і раз по раз підіймали повстання, що більшовицька влада – своя, рідна, українська;
- нейтралізувати побоювання вчорашніх симпатиків УНР, нав'язані з утворенням СРСР, що українці у своїй масі сприйняли як повернення Російської імперії;
- залучити до співпраці відомих українських суспільно-політичних діячів, закликаючи їх до повернення із закордоння. На долі Михайла Грушевського і його родини реемігранти переконалися, зрештою – й самі відчували, чим та «співпраця» закінчувалась;
- далекоглядно передбачалося здобути симпатиків у середовищі українців Польщі, Чехословаччини, Румунії, Угорщини на випадок вступу Червоної армії на територію тих країн, щоб мати на кого спертися. Чим це повернулося до тих, хто піддався на провокацію Кремля теж відомо³⁶.

А суть справи у тому, що ні СРСР, ні путінська Росія не мали і не мають наміру відмовитись від своїх поглядів. Отже, колоніальна Російська імперія продовжує експансіоністську політику з ризиками свого остаточного розвалу.

Оскільки поняття *ресентимент*, як ключове, винесене у назву матеріалу, то належало б пояснити, чому автори це зробили. Свого часу, у середині квітня 2022 року українська блогерка Ольга Ковтун, відвідавши щойно звільнену від окупантів Бучу, містечко під Києвом, під впливом побаченого дійшла висновку, що війна, розв'язана проти України, є намаганням «знищення суверенної країни та всього українського народу». Власне філософською категорією Ніцше, вона й спробувала пояснити, що ж спонукає росіян чинити огидні акти варварства³⁷.

Зрештою, названу категорію широко застосовували, пояснюючи мотивацію поведінки росіян як суспільної спільноти, відомі російські й зарубіжні мислителі. Наведемо лише один приклад, як оцінив поведінку своїх співвітчизників російський письменник, в'язень радянських ГУЛАГів, Александр Солженіцин, до речі – адепт «єдиної і неподільної Росії». Думку очевидно належить відтворити

³⁶ Як Москва запроваджувала в Україні дерусифікацію, BBC News Україна, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cbrv0uzxpxlo>, дата звернення 31 V 2024.

³⁷ О. Ковтун, *Російський ресентимент, або чому Росія вбиває українців*, NV, <https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-rosiji-za-shcho-rosiyani-nenavidyat-ukrajinciv-genocid-novini-ukrajini-50232868.html>, дата звернення 15 IV 2022.

мовою оригіналу. Вона звучить наступним чином: «Нет в мире мельче, сволочнее и хамовитее особи (істоти – авт.), чем кацап. Рожденный в нацистской стране, вскормленный пропагандой нацизма, — этот ублюдок никогда не станет Человеком (Людиною – авт.). У его страны нет друзей — либо холоуи, либо враги. Его страна способна только угрожать, уничтожать и убивать». Нічого додати чи відняти – натуральний ресентимент³⁸.

Власне такий образ українця-ворога росіян витворив російський політикум у власному суспільстві, разом з чим час від часу мовить про *єдність обох народів*, що нічого спільного не має з реаліями повсякдення. Набуло поширення твердження про те, що Росія захищається від агресії НАТО і США. Проте, чому цей «захист» має відбуватися на теренах сусідньої держави, а не своєї власної, очевидно ніхто й ніколи не зрозуміє.

І на саме закінчення – ніхто, крім українців не створить їм міцної суверенної держави. Союзники можуть лише допомогти, тобто сприяти у тому процесі. Об'єктивно процес розпаду останньої колоніальної імперії триває. Проте українцям сподіватися лише на це не варто, а самим розбудувати й зміцнювати свою державність за підтримкою союзників.



Анотація: За словами німецького філософа Фрідріха Ніцше, *ressentiment* означає почуття образи та ворожості до тих, хто – на суб'єктивну думку – відповідальний за невдачі. Росія як держава і російське суспільство часто звинувачують у своїх проблемах зовнішні фактори, замість того, щоб шукати її в собі. Тому для аналізу ставлення росіян до України та українців автори використовують поняття *ressentiment*.

Повномасштабну агресію Росії проти України її організатори виправдовують необхідністю повернути нібито втрачене. Для цього було повністю сфальсифіковано історію української державності та применшено її значення на тлі російського історичного наративу. Автори аналізують дії Росії, спрямовані на заперечення існування незалежної України, неодноразові спроби заборонити українську мову та нав'язування російського варіанту православ'я. Сучасним вираженням цих прагнень є ідеологія т. зв «русский мир».

Ключові слова: озлобленість, російська агресія, військова спецоперація, заборона української мови, українська державність, російська державність.

Rosyjski resentyment: jego zastosowanie na przykładzie Ukrainy

Streszczenie: Według niemieckiego filozofa Fryderyka Nietzschego resentyment oznacza poczucie urazy i wrogości wobec tych, którzy – w subiektywnym odczuciu – są odpowiedzialni za czyjeś niepo-

³⁸ Штрихи к портрету путиниста. Продолжение темы в постах Фейсбука, <https://enovosty.com/politika/full/1104-shtrixi-k-portretu-putinskogo-orka-prodolzhenie-temy-v-postax-fejsbuka>, дата звернення 16 IV 2022.

wodzenia. Rosja jako państwo oraz rosyjskie społeczeństwo często przypisują winę za swoje problemy czynnikom zewnętrznym, zamiast szukać jej w sobie. Dlatego autorzy używają pojęcia resentymentu do analizy rosyjskiego stosunku do Ukrainy i Ukraińców.

Pełnoskalowa agresja Rosji przeciwko Ukrainie jest uzasadniana przez jej organizatorów jako konieczność odzyskania czegoś rzekomo utraconego. W tym celu historia państwowości ukraińskiej została całkowicie sfalszowana, a jej znaczenie pomniejszone na tle rosyjskiej narracji historycznej. Autorzy analizują działania Rosji mające na celu negowanie istnienia niepodległej Ukrainy, wielokrotne próby zakazu języka ukraińskiego oraz narzucanie rosyjskiej wersji prawosławia. Współczesnym wyrazem tych dążeń jest ideologia tzw. „ruskiego miru”.

Słowa kluczowe: resentyment, agresja rosyjska, specjalna operacja wojskowa, zakaz języka ukraińskiego, państwowość ukraińska, państwowość rosyjska.

Russian Resentment: Its Application in the Case of Ukraine

Abstract: According to the German philosopher Friedrich Nietzsche, resentment means a feeling of resentment and hostility towards those who – in the subjective sense – are responsible for someone else's failures. Russia as a state and Russian society often attribute the blame for their problems to external factors, instead of looking for it within themselves. Therefore, the authors use the concept of resentment to analyze the Russian attitude towards Ukraine and Ukrainians.

The full-scale aggression of Russia against Ukraine is justified by its organizers as the need to regain something allegedly lost. To this end, the history of Ukrainian statehood has been completely falsified, and its significance has been diminished against the background of the Russian historical narrative. The authors analyze Russia's actions aimed at denying the existence of an independent Ukraine, repeated attempts to ban the Ukrainian language, and imposing a Russian version of Orthodoxy. The contemporary expression of these aspirations is the ideology of the so-called “Russian peace.”

Keywords: resentment, Russian aggression, special military operation, ban on the Ukrainian language, Ukrainian statehood, Russian statehood.

Бібліографія

Документи

Ukrainska Tsentralna Rada. Dokumenty i materialy u dvokh tomakh, T. 1: 4 bereznia – 9 hrudnia 1917 r., Kyiv 1996.

Інтернет-джерела

Istoriia Rusi, yaku my ne znaiemo. Koly naspravdi zasnuvaly Kyiv? https://www.youtube.com/watch?v=S6P0g_UBeWw.

Kovtun O., *Rosiiskiy resentyment, abo chomu Rosiia vbyvaie ukraintsiv*, <https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-rosiji-za-shcho-rosiyani-nenavidyat-ukrajinciv-genocid-novini-ukrajini-50232868.html>.

Konflikt shchodo ostrova Tuzla, <https://uk.wikipedia.org/wiki/Konflikt-shchodo-ostrova-Tuzla>.

- «*Ныкакoho Крыта Khrushchev Ukrayne ne daval*»: Nyna Khrushcheva – kak byohrafiya deda povlyiala na naslednykov, <https://www.youtube.com/watch?v=53JcT15V07I>.
- Portnykov, V., *Peredacha Krymu Ukraini: tse buv ne Khrushchov*, „Radio Svoboda”, <https://www.radiosvoboda.org/a/29056184.html>.
- Putin rozpovidav Sholtsu, shcho Ukraina ye chastynoiu Rosii – ISW, „Radio Svoboda”, <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-sholts-ukrajina-chastyna-rosiji/32966491.html>
- Poshyrennia idei «ruskoho myra» v Ukraini, https://vue.gov.ua/Russkyi_myra.
- Pravoslavna Tserkva Ukrainy: shliakh kriz viky, <https://www.pomisna.info/uk/tserkva/istoriya/>
- «Rosiiska sproba zlamaty khrebet ukrainskoi natsii»: doktor istorychnykh nauk z Donechchyny pro Holodomor, <https://v-variant.com.ua/article/holodomor-na-skhodi-antfyek/>
- «SRSR nemozhlyvo uiavyty bez Ukrainy». Yak Mykhailo Horbachov do ostannoho chynyv opir ukrainskii nezalezhnosti, „Forbes”, <https://forbes.ua/inside/srsr-nemozhlyvo-uyaviti-bez-ukraini-yak-mikhaylo-gorbachov-do-ostannogo-chiniv-opir-ukrainskiy-nezalezhnosti-31082022-8041>
- 4 stolittia represii. Yak ukrainsku movu namahalys vbyty 134 razy, Vsviti, <https://vsviti.com.ua/society/70620>
- Штрихи к портрету путиниста. Продолжение темы в постах Фейсбука, <https://enovosty.com/politika/full/1104-shtrixi-k-portretu-putinskogo-orka-prodolzhenie-temy-v-postax-fejsbuka>.
- Yak Moskva zaprovadzhuvala v Ukraini derusyfikatsiiu, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c6pv0y3xpxlo>
- Yak Moskovii stala Rosiieiu? Do 300-littia «vykradennia» nazvy ukrainskoho narodu, „Radio Svoboda”, <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrajina-rus-i-moskoviya/31521000.html>.

Дослідження

- Vynar L., *Bibliografichniy pokazchik (1948-2007)*, Lviv-Ostroh-Niu York-Paryzh, 2007.
- Kennedy P., *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Changes and Military Conflict from 1500 to 2000*, Publisher: Random House, 1987, 677 p.
- Lysiak-Rudnytskyi I., *Mizh istoriieiu ta politykoiu. Statti do istorii ta krytyky ukrainskoi suspilno-politychnoi dumky*, Vydavnytstvo «Suchasnist», 1973.
- Lenin V. I., *Manifest k ukrainskomu narodu s ul'timativnymi trebovaniyami k Ukrainskoy Rade*, PSS, t. 35, Moskva.
- Lenin V. I., *Razvitiye kapitalizma v Rossii*, PSS, t. 3, Moskva: Izdatel'stvo politicheskou Literatury, 1967.
- Lazarovych M., Myronenko P., *Moskovsko-ukrainska viina (2014-2024 roky)*, Kyiv: Politiia, 2024, 519 ss.
- Plokhii S., *Rosiisko-ukrainska viina. Povernennia istorii*, Kharkiv: KSD, 2023, 399 ss.
- Makar Yu., *Sto rokiv tomu i teper: namahannia RF utrymaty Ukrainu v sferi svoikh heopolitychnykh interesiv [v:] Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*, T.III, red. nauk. R. Drozd, B. Halczak, Słupsk–Warszawa 2022, s. 397-399.
- Slavutych Ya., *Doslidzhennia ta statti. Rozstriliana muza. Mech i pero. Ukrainska literatura na zakhodi*, Edmonton 2006, 484 ss.